

ПРО ЗБІРКУ СОРОМІЦЬКОГО ФОЛЬКЛОРУ

ꝛꝛꝛà ĀĪ ĒĪ ĀĀŌĀ

Ōēðāꝛĭñuē³ ñĭðĭĭ³ ōūē³ ĭ³ñĭ³ / Ōĭĭðyā., ĭāðāāĭ., ĭðēĭ. Ī. Ī. Ēðāñēēĭāā. — X.: Ōĭē³ĭ, 2003. — 287 ñ. — (ĭ āðēēĭē òēðāꝛĭñuēĭ; ēōēūōōðē).

Традиційність — надзвичайно важлива складова фольклору. Традиційність мислення, побуту й поведінки дозволяє членам осередку зберегти свою фольклорну й ритуальну спадщину. Отже, традиційність — основа основ фольклору. Але нема нічого гіршого за занадто традиційний, консервативний погляд на певні речі вченого. Фольклорист не може бути консервативним і байдужим до нових перспектив у вивченні традиційної культури.

На наш погляд, збірка “Українські сороміцькі пісні” М. Красикова є свідченням бажання автора вирватися за межі традиційно-дозволеного рамками консервативної наукової спільноти, побачити сенс у текстах, які більшість вважає звичайною “порнухою”. Підхід автора збірки цілковито виправданий — еротичний, сороміцький фольклор існує. Його слід вивчати й фіксувати. Видатний вчений М. Бахтін, аналізуючи сутність народної сміхової культури, відзначав, що у фольклорних текстах космічне, соціальне та тілесне подаються у нерозривній єдності, як єдине живе ціле¹. Отже, як в традиційних, найбільш давніх християнських ритуалах, так і в їх словесному оформленні (весільні пісні та танки, веснянки, купальські пісні, колискові, колядки та інші жанри обрядового фольклору), спостерігаємо нерозривну єдність космічного та тілесного. У деяких випадках ми маємо справу з найбільш традиційною формою сарказму — грубим, примітивним висміюванням “низу”, що особливо характерне для пізнішої культури “карнавалу”. М. Бахтін зазначав, що в народній свідомості карнавал був своєрідним тимчасовим визволенням від офіційної правди та існуючого соціального устрою, справжнім святом становлення, змін та оновлення². У художніх формах цих текстів домінує “гротескний реалізм”, головною рисою якого М. Бахтін (який, принаймні, запропонував цей термін) вважає зниження — “перенос духовного, ідеального, абстрактного до матеріально-тілесного”, при цьому “верх” та

“низ” мають суцільно топонімічний характер: верх — обличчя, голова, низ — репродуктивні органи, живіт, зад³. Отже, сороміцький елемент був і є органічною складовою народної творчості. На жаль, навіть фольклористи з великим досвідом експедиційної роботи, спілкування з виконавцями обурено відкидають певні тексти, не бажаючи вважати їх фактом національної традиційної культури. Але ми забуваємо про те, що, відкидаючи складовий елемент цілого, ми ризикуємо втратити й ніколи не віднайти первісний сенс інших складових. “Та це ж матюки”, — такого роду коментар, на наш погляд, є грубішим і образливішим, ніж тексти традиційної культури. А от глибше дослідження еротичного контексту фольклорних ритуалів та звичаїв дозволило Хведору Вовку, романтизуючи еротичний елемент українського весілля, зауважувати, що фалічний культ у весільних ритуалах і піснях виявлений в наївних формах, без прикриття й цинізму⁴. Отже, на одне й те саме явище можна дивитись з різних боків, вивчати його або зневажливо відносити до “нижчої” культури, намагатися зрозуміти його сутність або ігнорувати. Фольклорист має бути об’єктивним, уміти побачити суцільну картину світу за окремим текстом. Вчений відрізняється від пересічного читача вмінням не обурюватись фактом традиційної культури, а проаналізувати його та зберегти для майбутніх поколінь.

Збірка М. Красикова “Українські сороміцькі пісні” є дуже вчасною для української фольклористики. У світовій практиці до сороміцького фольклору ставляться спокійніше, — його фіксують, аналізують, видають. Наш менталітет вимагає від нас (навіть фахових фольклористів та етнологів) сором’язливого ставлення до сороміцького фольклору. Наслідком стає відсутність збірок, а відтак складається враження, що і явища не існує. Але воно не лише активно побутувало в традиційній культурі, було складовою головних подій в житті українського селянства (сороміцькі елементи в колядках, щедрівках, весільному обряді), а й продовжує активне побутування в сучасних осередках, знаходячи вихід у різних жанрах та формах традиційної творчості (сороміцькі анекдоти, пісні, частівки). Знан-

ня традиційного “сороміцького” фольклору, розуміння його символіки і контексту сприяє розумінню певних аспектів традиційної культури, національного характеру, національного гумору, а також символіки та семантики інших жанрів. У передмові до збірки М. Краси́ков досить аргументовано та послідовно розкриває необхідність знання еротичної символіки для правильного тлумачення традиційних текстів і ритуалів.

Сороміцький, еротичний фольклор є комбінацією давніх народних уявлень та пізнішого саркастичного переосмислення дійсності у художній формі. Гумор та сарказм у народній культурі — основні засоби впливу на аудиторію, ось чому найбільшій популярності та розповсюдження набувають сороміцькі тексти, у яких недозволених зон практично не існує. Згадаймо, що саме сороміцький фольклор нерідко обирає народ як засіб політичної боротьби. Образи сороміцького фольклору охоплюють всі сфери життя: родинне, побутове, політичне, соціальне.

Внаслідок цього народжуються тексти, які не наважуються повторити для збирачів навіть самі носії, а фольклористи, якщо і фіксують, не наважуються видавати та коментувати. І, якщо цнотливість виконавців та аудиторії цілковито природна та зрозуміла, незрозумілим видається бажання фольклористів “обійти” цю сферу побутування традиційного фольклору. Цнотливість фольклориста у даному випадку недореч-

на, тому приємно побачити сміливий крок нашого сучасника, який, всупереч загальному негативному ставленню до озвучення сороміцьких текстів, видав збірку, де представлені матеріали різних жанрів українського сороміцького фольклору. Важливо й те, що значну частину збірки складають тексти, зафіксовані самим автором під час експедицій, цікаво дізнатися про контекст та комунікативні обставини, за яких відбувалася фіксація текстів, щоб побачити, наскільки спонтанно побуває сороміцький фольклор у традиційному середовищі. Це перша збірка в сучасній українській фольклористиці, посилаючись на яку, можна стверджувати, що еротичні мотиви властиві традиційній фольклорній творчості й захиститися від нападок некомпетентних критиків, які стверджують, що сучасні сороміцькі тексти не є фольклором, бо “раніше такого не було”.

Хочеться побажати авторові продовжувати фіксацію та видання текстів, до яких не звертались, або навмисно ігнорували попередники, тоді його праця стане справжнім кроком уперед для всієї української фольклористики.

1 Бахтин М. Франсуа Рабле и народная культура средневековья и Ренессанса. — М., 1990. — С. 25.

2 Там само. — С. 15.

3 Там само. — С. 26, 28.

4 Вовк Хведір. Студії з української етнографії та антропології. — Київ, 1995. — С. 207.